

חבל נחלתו

סימן טז

הדלקת נר של יום טוב

אומר לכבוד שבת.

שאלה

והביא זאת אף הבית יוסף (או"ח סי' רסג) בשם הגהות מימוניות, והמרדכי (שבת סי' רעג). וכן כתבו זאת הראב"ה (שבת סי' קצט), הרוקח (הל' יו"ט סי' שב), האור זרוע (ח"ב, הל' יו"ט סי' שסא) הגהות אשרי (ביצה פ"ד סי' ז) והכלבו (סי' נח).

והראב"ה (ח"ג הל' יום טוב סי' תשיב) הוסיף: "ירושלמי פרק המביא כדי יין המדליק נר לילי יום טוב צריך לברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב. ובירושלמי פרק הרואה גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב, ודכותיה בשבת אמרין לכבוד שבת". וכ"כ באור זרוע (ח"ב הל' ערב שבת סי' יא).

ויתר על כן הוסיף בבית יוסף (או"ח סי' רסג): "ובהגהותיו (מרדכי שבת רס"ז תנו) כתוב הוה משתתפנא בפריטי. כתב ראב"ה (סי' קצט) דהוא הזין לכל נר מצוה נר שבת נר יום טוב עכ"ל ונראה דהיינו למי שאין לו חדר מיוחד שמדליק בו".

אמנם יש מהראשונים שהביאו שהמנהג שאין חיוב להדליק נר ביו"ט ולכן אין לברך עליהם, הביא זאת הארחות חיים (הל' ערב שבת סעיף א), וכן הביא בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' כז) בשם בעלי התוספות, וכן המנהיג (הל' שבת סי' יז).

מהו חיובו של נר של יום טוב, האם מברכים עליו, מתי צריך להדליקו האם בכניסתו או בסמוך לקידוש? האם מברכים עליו שחיינו?

א. חיוב נר של יום טוב

הרמב"ם אינו מזכיר חיוב הדלקת נר של יום טוב. בהלכות שבת (פ"ה ה"א) הוא מזכיר: "הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה אלא חובה... וחייב לברך קודם הדלקה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת, כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים". אבל לגבי נר יום טוב אין שום אזכור של חיוב. וכן הרא"ש והטור אינם מביאים זאת.

אמנם הגהות מימוניות (הל' שבת פ"ה אות א) מזכיר זאת וז"ל: "וכן ביום טוב נהגו להדליק נר, וכן איתא בירושלמי¹ פרק המביא כדי יין, המדליק נר ביום טוב צריך לברך אשר קבמו להדליק נר של יו"ט. ובפרק הרואה ירושלמי גרסינן להדליק נר לכבוד יו"ט ודכותיה בשבת

1. כבר העיר בערוה"ש (סי' רסג ס"ב) שלא מצאנו כן בירושלמי שלפנינו, ורבים האיזכורים של ירושלמי שהראשונים מזכירים ואינם בירושלמי לפנינו.

חבל נחלתו

של יום טוב כמו של שבת דהיינו שמדליקין תחלה הנרות ואחר כך משימין ידיהן לפני הנרות ומברכין הברכה על הנרות ואחר כך מסלקין ידיהן הכל כמו נרות של שבת, ומנהג זה מביא רמ"א בשלחן ערוך באורח חיים סימן רס"ג (ס"ה) וכן כתב במהרי"ל דהטעם מה שמשימין את ידיהן לפני הנרות כדי שיהא הברכה עובר לעשייתה... הכלל היוצא מזה מאחר שהמדליק עצמו מקבל שבת בברכת הנרות נמצא אם היה מברך תחלה כמו שראוי להיות הברכה עובר לעשייתה אסור שוב להדליק הנרות, על כן נמשך מזה המנהג שמדליקין תחלה ומשימין ידיהן לפני הנרות ומברכין ואחר כך מסלקין ידיהן שבזה נקרא עובר לעשייתה. התינוח בהדלקת הנרות לשבת שאחר הברכה אסור שוב בהדלקה, אבל ביום טוב שמוותר להדליק הנרות ביום טוב עצמו מוטב שנעשה ברכת הנרות כתיקונה להיות הברכה עובר לעשייתה ולהדליק הנרות של יום טוב כמו נרות של חנוכה לברך תחלה ואחר כך להדליק הנרות בזה אחר זה". (הטעות השניה טובא להלן).

דעתה של אשת הסמ"ע התקבלה להלכה לפי רוב הפוסקים. אמנם המגן אברהם (סי' רסג ס"ק יב) העיר: "דאם תברך קבלה לשבת ואסורה להדליק וא"כ ב"ט תברך ואח"כ תדליק כ"כ בסוף סי' הדרישה בא"ע בשם אמו, אבל אין חכמה לאשה וכו', דלא חלקו חכמים כמ"ש סי'

נראה שלבני צרפת ואשכנז לא היו מסורות של הירושלמי על חיוב הדלקה ב"ט, ולבני אוסטרי' היו פסקי ירושלמי מפורשים, ומכאן נובעת המחלוקת.

השו"ע פסק שצריך להדליק נר לכבוד יו"ט בברכה בהלכות שבת (סי' רסג ס"ה), ובהלכות יו"ט (סי' תקיד ס"א) פסק: "המדליק² נר של יו"ט צריך לברך: אקב"ו להדליק נר של יו"ט". וכ"פ הלבוש (או"ח סי' תקיד ס"א) שצריך להדליק נר ביו"ט בברכה – "מפני שהדלקת הנר ביו"ט מצוה היא להאיר את הבית משום שלום בית לשמחת יום טוב".

ב. דרך הברכה וההדלקה

כתב הרמ"א (שו"ע או"ח סי' רסג ס"ה) בהל' שבת: "יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה (מרדכי סוף ב"מ), וכדי שיהא עובר לעשייתו לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין, ואח"כ מסלקין היד וזה מקרי עובר לעשייה, וכן המנהג (מהרי"ל)". לעומת זאת ב"ט שהדלקת הנר מותרת, אף נשים יכולות לברך ואח"כ להדליק בלא הנחת הידיים על העיניים כבשבת. כך כותב בן בעל ספר הדרישה והפרישה והסמ"ע על אמו הצדקת (בהקדמה לטור יו"ד בהוצ' שירת דבורה). וז"ל: "הביטו נא וראו את מה שהרגישה בטעות הנשים בהדלקתן הנרות ביום טוב וטעותן בשתיים: האחד מה שנוהגות להדליק נרות

2. נראה מלשונו שאין חייב בכך אלא – אם מדליק – מברך, אולם אין הדבר הכרחי להסביר כן את לשונו.

מהני תנאי בזה כמו שיתבאר ולכן מדליקות כל הנרות ואח"כ מברכות וכדי שתהא כעובר לעשייתן מכסות עיניהן בידיהן אחרי ההדלקה כדי שלא תהנה מהאור ומברכות ואח"כ מסירות ידיהן והוא כעובר לעשייתן. ולפ"ז **ביו"ט דמותר בהדלקה תברך מקודם כדי שתהא עובר לעשייתן ממש** [דרישה] ויש מי שהשיג על זה משום לא פלוג [מג"א סקי"ב] וחלקו עליו רבים דהא שבת ויו"ט שני דברים הם וכן עיקר לדינא...

ג. שהחיינו על נר של יום טוב

ברכת שהחיינו בהדלקת נרות של יו"ט אין לה מקור בש"ס. באור זרוע (ח"ב סי' יא) הביא מהירושלמי (ברכות פ"ט ואינו בירושלמי לפנינו): "המדליק נר בלילי ימים טובים, אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר לכבוד יום טוב, ואינו צריך לומר זמן".

ובלקט יושר (ח"א [או"ח] עמוד מט ענין ג) הביא: "כתב ה"ר אליעזר קלוזנר ז"ל הא דכתב בא"ז במס' ביצה (ח"ב סי' שס"א) אקבו"צ להדליק נר של יו"ט לא דק משום דלא אתא לאשמעינן הנוסח כלל... ואשמעינן נמי דלא מברך זמן... ואם יש נשים שנוהגות לברך זמן ביו"ט לא שמיע לי כלומר דלא ס"ל אלא כמו שכתב א"ד".

וזו לשון הר"י עמדין בשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' קז): "ויפה כיון לענ"ד לערער על מנהג הנשים המברכות שהחיינו על הדלקת נר דיי"ט, וטענותיו גדולות מחמת שלא נזכר בשום פוסק (רק בקיצור של"ה דודאי לאו בר סמכא הוה) ועוד דלא עדיף מברכת שהחיינו דעשיית סוכה

קנ"ח ע"ש, וכ"כ התו' פסחים דף ז' ע"ב". אולם בשערי תשובה (סי' רסג ס"ק י) השיב על דברי המג"א: "אחר הדלקה — עבה"ט. ובדגול מרבבה הסכים להלכה דלא כהמג"א כיון שאין נוסח הברכה שוה שבשבת אומרת של שבת וביו"ט אומרת של יו"ט לא שייך לא פלוג, ולכן אין ראייה מסי' קנ"ח דשם כן נוסח הברכה. וכן מ"ש התוס' בטבילת גר כן הוא וסיים בה כנ"ל להורות כאשת הגאון דרישה והיא אשה אשר נשאה לבה בחכמה ע"ש וכן במח"ב הסכים לזה מטעם דכמה פוסקים ראשונים סוברים גם בטבילה לברך קודם ואף שנוהגים ע"פ בה"ג לברך אח"כ י"ל דהכי קיבלו דאף דבטלוס לטבילותא טוב לברך בהיותו טהור, אבל בזה טפי עדיף לברך ביו"ט קודם הדלקה ע"ש".

והמשנה ברורה (סי' רסג ס"ק כז) העיר: "...וא"כ ביו"ט דלא שייך זה לכ"ע תברך ואח"כ תדליק ודעת המ"א דלא פלוג אבל הרבה אחרונים (שער הציון: דגול מרבבה ורבי עקיבא איגר ושערי תשובה וחיי אדם), ס"ל כמ"ש מתחלה".

וכן ערוך השולחן (או"ח סי' רסג סעי' יג) כתב: "דבר ידוע שכל הברכות צריך להיות עובר לעשייתן ולפ"ז היה להן לברך קודם ההדלקה, ומ"מ אין המנהג כן שמברכות אחר ההדלקה וטעמו של דבר משום דהדלקת נרות הוי אצלן קבלת תוספת שבת ועיקר הקבלה הוי הברכה כמו שיתבאר ולפ"ז אם תברך ותקבל שבת אין מותרת בהדלקה ואע"פ שאפשר לברך ולכוין שלא תקבל עליה שבת מ"מ הנשים אינן מורגלות בכך ודעתן קצרה מלהבין זאת, ועוד דיש מי שסובר דלא

חבל נחלתו

לו קצת לומדים דברכת הזמן רשות היא ואפי' אקרא חדתא. הי ניהו מילי דכדי שלא ניתן רשות לאומרו בכל זמן. ואין לך בדברים הללו אלא שעתן ומקומן".

והו"ד בשערי תשובה (סי' רסג ס"ק י) בסופו: "ועיין בשאילת יעב"ץ סי' ק"ז דמה שנוהגים לברך זמן בשעת הדלקת נר יו"ט אין לזה יסוד, **מיהו אין למחות בידם בחזקת היד ע"ש**".

ובערוך השולחן (או"ח סי' רסג סע' יב) **כתב:** "כשם שבשבת מצווים בהדלקת נרות כמו כן ביו"ט דפשיטא דיו"ט הוא זמן שמחה ואין שמחה בלא אור ולכן צריכה לברך ברוך אתה ד' אמ"ה אקב"ו להדליק נר של יום טוב והמדדכי והא"ז והגהמ"י הביאו זה מירושלמי ואני לא מצאתי זה בירושלמי שלפנינו **ונשים שלנו מברכות גם שהחיינו בעת הדלקת הנרות ביו"ט ואין למחות בידן דע"פ רוב בעיו"ט מדליקות לעת ערב ממש וקאי שהחיינו על יו"ט** ויש מפקפקים בזה והנח להן לבנות ישראל מנהגן וביוה"כ יש מברכין ויש שאין מברכין ואנחנו נהגנו לברך ויתבאר בסי' תר"י ע"ש".

ואמנם הגר"ע יוסף בשו"ת יחיה דעת (ה"ג סי' לד) הסיק: "נשים שנהגו לברך שהחיינו בעת הדלקת הנרות של יום טוב, אין למנהגם כל יסוד בהלכה, ונכון שיפסיקו לנהוג כן, ויכוונו לצאת ידי חובת ברכת שהחיינו בקידוש של יום טוב, כתקנת חכמים".

אמנם בני אשכנז נהגו כן, וכפי שכתבו האחרונים זהו מנהג עתיק ולא ביטלוהו על אף כל הקושיות עליו.

ובאשר להפסק בעניית אמן לאשה בשהחיינו בקידוש לאחר שפָּרַחַה שהחיינו

שנזכר בש"ס ואנו סומכים על של קידוש, הא ודאי קשיא טובא, וחיי דמר שמיום עמדי על דעתי היה ג"כ דבר תמוה בעיני ורציתי למחות באשתי, מטעם זה. **ואעפ"כ לא עשיתי מעשה והנחתי לה מנהג המוחזק בידה,** כי באמת חשב ברכה לבטלה (כמו שחשב מעכ"ת) אין כאן לענ"ד, שאלמלי היא רוצה שלא לצאת ידי חובת ברכת הזמן ע"י בעלה, מי ימחה בידה לברך לעצמה ברכה שהיא חייבת בה בלי ספק (דהני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה ובזכירה ובשמחת י"ט, פשיטא דבעו ברוכי זמן נמי) ואף בלא ההדלקה יכולה לברך שהחיינו מיד בכניסת י"ט, דקי"ל זמן אומרו אפי' בשוק, אלא היכא דאיכא כסא סמכינן ליה עליה. **מיהא לאו ברכה לבטלה היא כה"ג נמי,** לפי שהיום גורם לברכת הזמן כנז'. ומשום דסמכא ליה אהדלקת הנר. לא גרע בהכי. ושפיר דמי, כיון שהוא בא תחלה ובו ניכר כבוד י"ט ושמחתו".

"על כן אמרתי לעצמי הנח להן מנהגן שהוא ירושה להן מאבותיהן ועשו כן בפני גדולי עולם ז"ל, וביחוד הא דידן דברת מרי דעובדא היא. ואי לא דחזיא לבני נשא לא עבדא. (אם אמנם לא נודע לי מה הי' דעתו של א"מ הגאון החסיד ז"ל בזה). וטוב בעיני (ללמוד זכות בכך על המנהג) לברך. אם הייתי מוצא לי סעד וסמך בדברי הפוסקים ז"ל. אבל עדיין לא ראיתי בשום א' מספרי הפסק המפורסמים שיזכירוהו. ולכן קשה בעיני שיעשו להם הנשים מנהג לעצמן בלי יסוד מוסד. ומה"ט מעיקרא לא שבקינן להו למעבד עובדא באתרא דלא נהוג. ויפה דן מעכ"ת דבודאי לא עדיף מזמן דסוכה כנ"ל. ומ"ש

תענה אמן, לבד שלא יזהרו בזה הרי זה גופא אסור לגרום שלא לענות אמן על ברכה שהוא חיוב גדול לענות אמן אף כשלא צריך לצאת בהברכה...

ועל כן נראה שנשים הנוהגות מנהג אשכנז תמשכנה לברך שהחיינו על הדלקת נרות בערב יו"ט⁴, ולכתחילה צריכות שלא לענות אמן בשהחיינו של קידוש של בעליהן. וכ"פ בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ד סי' נג)⁵.

ד. זמן הדלקת נרות ביום טוב

כתב בן הפרישה על אמו שתקנה את טעויות הנשים בהלכה: "הטעות השני מה שנוהגות הנשים להדליק נרותיהן של יום טוב אחר שהתפללו הקהל ערבית, ואחר יציאתם מבית הכנסת לביתם קודם אכילה זה אינו נכון התינוח בליל יום טוב של גלויות שהוא ספיקא דיומא ואסור להכין מיום טוב ראשון לשני ראוי לעשות כן, אבל מה שנמשך מזה שנוהגות לדלוק גם בליל יום טוב ראשון כן זה אינו נכון, ויותר טוב מדינא להדליק הנרות גם כן קודם תפלת ערבית ולקבל היום טוב בהדלקתן הכל כמו שעושיין לכבוד שבת..."

וא"כ הדלקת הנר בערב יו"ט לאחר היציאה מבית כנסת, אף היא בטעות

בהדלקת נרות יש שחששו לכך – הגרעי"י יוסף (לעיל), ויש שחששו לכך רק לכתחילה – שו"ת מנחת שלמה (תניינא סי' ס אות כד)³ ויש שלא חששו לכך כלל – שו"ת אג"מ (או"ח ח"ד סי' כא), שו"ת צי"א (חי"ד סי' ט).

וכך ענה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קא אות א): "בדבר מנהגנו שהאשה מברכת זמן ביו"ט בשעת הדלקת הנרות אם רשאה לענות אמן על הזמן שמברך בעלה על הכוס בקידוש היום מחשש הפסק בין ברכת היין לשתיתיה כיון דהיא כבר נפטרה מברכת הזמן, הנה פשוט שלדינא אין ספק דהא זה מאות בשנים שהנשים מברכות זמן בשעה שמדליקין את הנרות ביו"ט כי אף שלכאורה היה יותר טוב שלא יברכו זמן מאחר שיהיה כוס של קידוש לברך עליו גם זמן דיותר עדיף לברך זמן על הכוס, ומטעם זה כתב הריעב"ץ בשאילת יעבץ סימן ק"ז שמתחלה חשב למחות באשתו אבל מ"מ לא מיחה מאחר שהוא מנהג המוחזק בידה, והיא ברת מרי דעובדא ואי לא דחזיא לבני נשא לא עבדא, ורק במקום שלא נהגו אין להנהיג עיי"ש. ואם היה איסור לענות אמן מדין הפסק בין הברכה להשתיה היה טעם גדול למחות ולהחשיב זה למנהג בטעות, ואף שאיכא עצה שלא

3. מדבריו ומהערה בסוגריים שם, שהזהיר לנשות ביתו שלא לענות אמן אחר שהחיינו של קידוש, ניתן ללמוד: א. הגרשז"א לא ביטל את נשות ביתו מלברך שהחיינו על נר של יו"ט. ב. הגרשז"א סבר שעניית אמן אינה הפסק בקידוש. ג. הזהיר את נשות ביתו כיון שחשש לדעות אחרים שבכ"ז יש בכך הפסק.
4. ונראה שמנהג הנשים התחיל מנר של יום הכיפורים שנשים לא הגיעו לבית כנסת ולכן נהגו לברך שהחיינו על הדלקת נרות.
5. הערת הגר"א נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: לענ"ד עדיף שלא תברך בשעת הדלקה.

חבל נחלתו

זה בא"י שנוהג יו"ט רק יום אחד, א"כ יש להורות להדליק נר של יו"ט מבעוד יום, וזה משום כבוד יו"ט". וכ"פ בשו"ת אבן פנה (לרב ב"צ נשר ח"ב סי' נד)⁶.

מסקנות

- א. כל עדות ישראל צריכות להדליק נר לכבוד יום טוב בברכה. וכן הורה הגר"ע יוסף לנשים מיוצאי תימן שנהגו כרמב"ם לחזור ממנהגם בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' כז).
- ב. מן הראוי לברך ואח"כ להדליק את הנרות, ולא לנהוג כמו בשבת שמדליק ואח"כ מברך.
- ג. נשים הנוהגות מנהג ספרד לא תברכנה שהחיינו על הדלקת הנר ביו"ט, ונשים הנוהגות מנהג אשכנז יכולות להמשיך ולברך שהחיינו⁷.
- ד. בארץ ישראל, מן הראוי להדליק נר של יו"ט לפני כניסת החג כמו נר שבת, ורק אם יו"ט חל במוצאי שבת או בערב השני של ר"ה ימתינו בהדלקת הנר עד צאה"כ. וכ"פ בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' כח).

יסודה והשתרבה מיו"ט שני של גלויות, ומן הראוי בארץ ישראל להדליק כמו בשבת בכניסת היום (פרט ליו"ט שחל במוצ"ש).

אמנם בבעל המאור (שבת י ע"ב מדפי הרי"ף) וכן המאירי (שבת כג ע"ב) והביא קיצורם של דברים בחידושי החת"ס פירוש לגמרא התם ממנו משמע שחיוב הדלקה ביו"ט הוא ביו"ט עצמו ולא לפניו. אמנם הר"ה דחה פירוש זה ואין ממנו ראיה על מנהגם.

וכן פסק הרה"ג בצלאל ז'ולטי רבה של ירושלים (הדרום יט וכן משנת יעב"ץ סי' לד): "אמנם נראה יסוד למנהג העולם שמדליקין נר של יו"ט בלילה ממש ולא מבעוד יום שהרי בחו"ל נוהג יו"ט שני ומבואר בשו"ע או"ח סי' תקג ס"א דאסור להכין מיו"ט לחבירו, ועי' במג"א שם וכ"ש האידנא דאנן בקיאים בקביעא דירחא, ויו"ט שני לגבי ראשון חול הוא דאסור, וא"כ להדליק את הנר של יו"ט שני בודאי שאסור מבעוד יום, אלא צריך להדליק בלילה ממש, לכן נהגו להדליק גם הנר של יו"ט ראשון רק בלילה ולא מבעוד יום, גזרה משום יו"ט שני. ולפי

6. הערת הגר"א נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: אבל בר"ה יש גם בא"י יו"ט שני. אמנם אעפ"כ ביו"ט ראשון שאינו מוצש"ק ראוי להדליק מבעו"י (אא"כ נרותיו קצרים כגון בליל הסדר) גם כדי לא לעשות ביו"ט מלאכה שאיסור לעשותה ביו"ט וגם כדי לקבל יו"ט בנרות דלוקים.
- הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת-גן: אכן ראוי להדליק נר של יו"ט מבעו"י ויש בכך ריוח נוסף – תוספת יו"ט. כי בכל בית נוהגים לקבל שבת עם הדלקת הנר ומקיימים בכך תוספת מחול על הקודש (שי"א שהיא מהתורה), וביו"ט אם האשה לא מדליקה נר בזמן הנקוב בלוחות נשכח דין תוספת יו"ט, לכן ראוי לחדש את המנהג להדליק בעיו"ט כדי לקיים מצות תוספת (ואפילו בשבועות יש דין תוספת ר' מש"כ באהלה של תורה ח"ה סי' מו).
7. הערת הגר"א נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: ועדיף שלא תברכנה (=שהחיינו).